

«فرهنگستان» از جشنواره جهانی فجر این دوره و شاخصه‌های چندسال اخیر این رویداد گزارش می‌دهد

انتظار برای سنجش میزان محبوبیت و اعتبار جشنواره جهانی فجر

فیلم‌هایی که هم‌زمان با آثار ایرانی نمایش داده می‌شد و اصحاب رسانه ترجیح می‌دادند به تماشای آثار ایرانی بنشینند تا فیلم‌های خارجی کم‌نام و نشانی که باید به‌صورت زیرنویس آنها را می‌دیدند. البته که دست‌اندرکاران بخش جهانی جشنواره، تمهیداتی را برای این بخش درنظر گرفته بودند. مثلاً علاوه‌بر نمایش بخش مسابقه (جام‌جهان‌نما)، بخش‌هایی تحت‌عنوان سینمای سعادت (فیلمسازان جهان اسلام) که جایزه معروف «بیرق طلایی» (مصطفی عقاد) یکی از عناوین آن بود یا سلسله‌نشست‌های آموزشی و نقد و بررسی نیز برگزار می‌کردند که با استقبال چندانی از سوی منتقدان همراه نبود. ضمن آنکه فیلم‌های خارجی، مخاطب ملی نداشت و درنتیجه، بلیت‌فروشی چندانی برای این فیلم‌ها صورت‌نمی‌پذیرفت و دامنه خبری آن نیز به‌دلیل ذوق‌زدگی برای آثار داخلی، متوجه آثار خارجی نبود. قطعاً یکی از عواملی که سبب شد مدیران دولتی به استقلال جشنواره جهانی رای دهند، همین پایین بودن دامنه استقبال از آثار خارجی جشنواره بود که در تعارضی کامل با جشنواره‌های مهم دنیا به‌شمار می‌رفت. در نخستین دوره استقلال، این رویداد تحت‌عنوان «جشنواره بین‌المللی فیلم فجر» و به دبیری «علیرضا رضاداد» در سال ۹۴ و از سال ۹۵ با سروشکل کنونی و تحت‌عنوان «جشنواره جهانی فجر» به دبیری «رضا میرکریمی» برگزار شد. از همان زمان، بسیاری از چهره‌هایی که به هر دلیلی به تماشای آثار خارجی جشنواره نمی‌نشستند، در مقام منتقد برآمدند و نفس برگزاری آن را زیر سوال بردند. گرچه نباید از این مهم غافل بمانیم که بخش وسیعی از منتقدان به برگزاری مستقل جشنواره نیز از تماشاگران این بخش بودند و بنا به استدلال‌های خود، به مخالفت با این شکل از برگزاری پرداختند.

مجتبی اردشیری

روزنامه‌نگار

اوایل سال ۹۳ بود که بحث جدایی بخش بین‌الملل جشنواره فجر از بخش ملی، بر سر زبان‌ها افتاد. طرحی که از همان ابتدا، موافقان و مخالفانی داشت. براساس آن طرح، فیلم‌های خارجی که همراه با آثار ایرانی نمایش داده می‌شد و عمدتاً با استقبال چندانی همراه نبود، به‌صورت مجزا، در زمانی مستقل و در قالب جشنواره‌ای جدید، روی پرده می‌رفت. بحث‌های کارشناسی بسیاری حول این اتفاق درگرفت و درنهایت، اوایل بهار، به‌عنوان بهترین زمان برای برپایی این جشنواره که فاصله زمانی میان جشنواره برلین و کن بود، انتخاب شد و بدین ترتیب، جشنواره فجر، برای نخستین‌بار به‌صورت مستقل در بهار ۱۳۹۴ برگزار شد. تا پیش از کوچ جشنواره فجر به برج میلاد، آثار خارجی جشنواره فجر، با استقبال چندانی مواجه نمی‌شدند. بهترین سینماهای جشنواره متعلق به آثار داخلی بود و فیلم‌های خارجی در سینماهای نه‌چندان ممتاز به نمایش درمی‌آمدند که به‌دلیل هم‌زمانی با نمایش آثار ایرانی، با استقبال چندان مخاطبان مواجه نمی‌شدند. از سال ۸۷ که جشنواره به برج میلاد منتقل شد، پخش تمامی آثار جشنواره اعم از داخلی، خارجی، کوتاه، مستند و هنرو تجربه، به همین مکان معطوف شد و دوسالن کوچک طبقات پایین برج نیز به نمایش آثار خارجی اختصاص یافت. اما همچنان بزرگ‌ترین مشکل، عدم استقبال اهالی رسانه و منتقدان از فیلم‌های خارجی بود.

جشنواره جهانی در چه شرایطی به جشنواره‌ای مستقل کوچ کرد

در آخرین دوره‌ای که جشنواره ملی و جهانی به‌صورت ادغام‌شده برگزار شد (۱۳۹۲)، به‌جز ایران، ۱۷ کشور در این فستیوال حضور داشتند که قطعاً آمار درخوری برای یک جشنواره که تا آن زمان، ۱۸ سال از عمر برپایی‌اش می‌گذشت، محسوب نمی‌شد. در میان این کشورها، به‌جز آلمان، آمریکا، روسیه و فرانسه، مابقی کشورها، چندان آوازه‌ای در دنیای سینما نداشتند. بنابراین یکی از حسن‌های شکل مستقل جشنواره جهانی فجر، دبیرخانه دائمی این رویداد، رصد فیلم‌های جهانی و درنتیجه گسترش دایره حضور کشورها در این فستیوال بود. به‌نوعی که کشورهای فقیر سینمایی از دور خارج شده و تمرکز ویژه روی کشورهای اروپایی و آمریکایی صاحب سینما شد.

طی این ۴ دوره‌ای که جشنواره با سروشکل بهتری به نسبت قبل برگزار شد، سیاستگذاری جشنواره موفق شد مانند جشنواره‌های موفق جهانی و برخلاف جشنواره ملی، به یک دبیر ثابت برای این رویداد برسد. رضا میرکریمی که تجربه حضور در ده‌ها جشنواره بین‌المللی را در کارنامه داشت، تحولات زیادی در این جشنواره به وجود آورد. او در نخستین گام موفق شد چهره‌های موفق و سرشناس داخلی را به‌عنوان داور، در جمع خود پذیرا باشد. برای نخستین دوره استقلال، از ناصر تقوایی، مجید مجیدی و گلاب آدینه به‌عنوان داور دو بخش سینمای سعادت و جلوه‌گاه شرق بهره برد.

در همان زمان بود که رضا میرکریمی در گفت‌وگویی به‌صراحت از شکست سیاست‌هایی که تا آن زمان در جشنواره فجر برای بخش بین‌المللی درنظر گرفته می‌شد، اذعان کرد و گفت: «۳۴ سال از عمر جشنواره فجر و ۲۰ سال از عمر بخش بین‌الملل آن می‌گذرد اما این جشنواره هنوز نتوانسته خود را به‌عنوان جشنواره‌ای معتبر از نظر جهانی بشناساند و نه‌تنها قدرت رقابت با جشنواره‌های سینمایی مهم دنیا مثل کن یا برلین را ندارد بلکه حتی قادر به رقابت با جشنواره‌های منطقه‌ای مثل جشنواره فیلم بوسان، دبی و یا استانبول هم نیست.»

میرکریمی همچنین وعده داد که «تلاش او و مشاورانش بر آن است که جشنواره جهانی فیلم فجر طی چند سال آینده، به مهم‌ترین رویداد سینمایی آسیا تبدیل شود.» وعده‌ای که قدرمسلم تا امروز که ۴ سال از دبیری میرکریمی گذشته، محقق نشده است.

جشنواره جهانی فجر، امروز در چه نقطه‌ای ایستاده است؟

ترتیب که ۵۲ فیلم ایرانی درمعرض فروش به ۴۶ خریدار از ۲۲ کشور جهان قرار گرفتند. متأسفانه یکی از ایرادهای اصلی جشنواره جهانی این است که هیچ‌گاه آمار فروش این بخش اعلام نمی‌شود. به‌عنوان مثال در جشنواره سال ۹۸، ۸ نفر از ۲۵۰ میهمان خارجی، مربوط به بخش بازار بودند که از این تعداد، ۴۶ نفر آنها خریدار بودند. مشخص نشد که این ۴۶ نفر از کدام ۲۲ کشور دنیا هستند و توانستند امتیاز چند فیلم ایرانی را بخرند. قطعاً با مقایسه دوطرف معامله که «تعدد خریداران» و «میزان فروش» است، می‌توان نسبت به عملکرد جشنواره جهانی در این بخش، امتیاز داد و درمورد راندمان مطلوب کاری آن سخن گفت. این آمار کاری در کنار خلافت‌هایی که برای نخستین‌بار در جشنواره جهانی مشاهده شده، نظیر نمایش نسخه ترمیم‌شده آثار ماندگار ایرانی با نمایش فیلم‌های نسل جدیدفیلمسازان یک کشور خارجی، روی کاغذ نشان می‌دهد که جشنواره جهانی فجر توانسته هویت خود را به‌عنوان یک رویداد مستقل سینمایی حفظ کند. اما اظهارنظر راجع‌به راندمان کیفی این جشنواره مروهون انتشار و شفاف‌سازی‌هایی است که نشان بدهد این جشنواره تا چه اندازه‌ای توانسته جای خود را در میان سینماگران متوسط جهانی، بازیابان و کمپانی‌های خارجی و البته سینمادوستان سراسر جهان باز کند.

در آخرین سالی که جشنواره جهانی فجر برگزار شد، آمارها به نسبت سال نخست برگزاری‌اش، تغییرهای چشمگیری را به خود دید. به‌عنوان مثال، تعداد میهمانان خارجی که بسیاری از آنها در قالب کارشناس سینمایی عنوان شدند، به بیش از ۲۵۰ نفر از ۵۸ کشور نسبتاً مهم سینمایی رسید. تعداد کشورهای حاضر در بخش دارالفنون نیز به ۲۱ کشور افزایش یافت. در بخش ثبت‌نام نیز به مشارکت خیره‌کننده‌ای می‌رسیم. تا ابتدای سال ۹۸، حدود ۲۱۰۰ فیلم مناقضی حضور در جشنواره جهانی فجر بودند که از این تعداد، ۱۶۳ فیلم از ۶۴ کشور نمایش داده شد که یک رکورد قابل توجه به حساب می‌آید یعنی ۴ برابر تعداد کشورهایی که در سال قبل از تفکیک این دو بخش در جشنواره فجر، حضور داشتند.

اتفاق مهم اما نمایش فیلم برای نخستین‌بار در جهان است که هر جشنواره ممتازی تلاش می‌کند این افتخار را به‌نام خود ثبت کند. جشنواره جهانی فجر هنوز تا رسیدن به این عنوان، فاصله زیادی دارد اما این اتفاق را با «نمایش اول آن فیلم در قاره آسیا» شروع کرده است. به‌نحوی که در آخرین دوره برگزاری‌اش توانست پذیرای نخستین نمایش در آسیای ۴ فیلم بلند و ۷ فیلم کوتاه باشد. در بخش بازار که یکی از اصلی‌ترین بخش‌های معرفی سینمای ایران به جهان است نیز اتفاق‌های خوبی در آخرین دوره جشنواره جهانی روی داد. به این

وقتی فجر جهانی نتوانست تا امروز، برگزیدگانش را رصد کند

در گفت‌وگو با یک کارگردان ایرانی، دلیل عدمحضور خود در جشنواره فجر را «دولتی بودن و سیاسی بودن آن» عنوان کرده است. یعنی جشنواره جهانی فجر نتوانسته شاخص‌ترین کارگردان دو دهه اخیر سینمای ترکیه را با خود همراه و همگام کند و بدین ترتیب قطعاً نمی‌تواند برای این سالیان، نمایش‌دهنده فیلم جدید این کارگردان باشد. به همین دلیل است که نمایش صرف فیلم‌هایی که تاکنون در جشنواره‌های مختلف حضور داشته‌اند، فرصت مغتنمی برای اعتبار یک جشنواره محسوب نمی‌شود. هم‌اکنون جشنواره فجر ما به فضایی تبدیل شده که فیلم‌های مهمش، آنهایی هستند که پیش‌تر در جشنواره‌های مختلف حضور داشته‌اند و مخاطبان سراسر جهان می‌توانند آن فیلم را با کیفیتی بالا و بدون هیچ‌گونه ممیزی در فضای مجازی تماشا کنند. در چنین شرایطی، چرا مخاطبان جشنواره باید از حضور آن فیلم در جشنواره فجر آن هم با نسخه مثله‌شده، ذوق زده شده و آن را به‌عنوان برگ‌برنده این رویداد سینمایی لحاظ کنند؟

همان‌گونه که عنوان شد، یکی از برگ‌برنده‌های جشنواره‌های سینمایی بزرگ جهان، رونمایی از نخستین اکران یک فیلم سینمایی است. اتفاقی که جشنواره جهانی فجر نیز به‌دنبال آن بوده و تا امروز نتوانسته موفقیتی را در این زمینه به دست بیاورد. این انتظار طی سالیان اخیریه که جشنواره جهانی به سروشکل مستقل و شکیل‌تری رسیده، بیشتر هم شده است. مثلاً کارگردان فیلم ضدایرانی «تومیریس» پیش‌تر و در اختتامیه بخش بین‌الملل سی‌و یکمین دوره جشنواره فجر، موفق به دریافت جایزه ویژه هیأت‌ادوارن برای فیلم «جنگجویان جلگه» شد. فجر نتوانست تأثیرگذاری مطلوب خود را بر این کارگردان بگذارد و وی طی سالیان بعدی‌اش، نه‌تنها فیلم ضدایرانی ساخت بلکه در مواقعی، طرف ایرانی را به‌واسطه اعتراض‌هایی که به محتوای فیلم می‌کرد، هدف شدیدترین حملات قرار می‌داد! مثال دیگر به «نسوری بیلگه‌جیلان» برمی‌گردد که در سال ۹۰ و برای نمایش ویژه فیلمش (روزی روزگاری در آناتولی) حتی به ایران هم سفر نکرد. کارگردانی که از یک‌سو برای «قصر شیرین» مطلب تحسین‌آمیز می‌نویسد و از سوی دیگر

در فجر جهانی امسال چه خبر است؟

ایرانی که جواز حضور در جشنواره ملی را به دست نیاورده بودند، نمایش داده شود. بدین ترتیب، مخاطبان خود را افزایش می‌دادند. گزاره‌ای که حداقل طی دوره‌های اخیر به چشم می‌خورد و حالا باید منتظر باشیم و ببینیم که آیا در این دوره نیز تکرار خواهد شد یا خیر. قدرمسلم آنکه جشنواره جهانی این دوره که قرار است مانند جشنواره‌های ونیز، تورنتو، سن‌سیاستین، لندن، قاهره، بوسان و آناتالیا به‌دو صورت فیزیکی و مجازی برگزار شود، بهترین زمان برای سنجش شاخصه‌های کمی و کیفی آن خواهد بود. حالا می‌توان دید که این جشنواره پس از ۵ دوره استقلال، با چه میزان مخاطبی قرار است به‌صورت آنلاین، کارهایش را پیش ببرد. ضمن اینکه با توجه به ظرفیت پایین رسانه‌ها و انجمن منتقدان و نبود میهمانان خارجی، حالا باید دید که چه تعداد مخاطب به‌صورت فیزیکی از جشنواره جهانی استقبال خواهند کرد. گزاره‌ای که سال گذشته برای جشنواره ملی فجر مورد سنجش قرار گرفت و با استقبال بیش از انتظار سینماگران، منتقدان و مخاطبان در سراسر کشور مواجه شد. حال این آوردگاه در انتظار جشنواره جهانی است که کمی محکم‌تر نظر دهیم که آیا باید به مدیران بابت برنامه‌هایشان حق بیشتری داد یا با اعتراض مخالفان را کمی بیشتر از غرولندهای همیشگی این گونه رویدادها لحاظ کنیم.

از صفحات اینستاگرامی جشنواره، آپارات، سایت جشنواره و البته یوتیوب پخش شود. پیش‌تر برنامه‌های مجازی جشنواره که تعداد مخاطبان بسیار پایینی داشت، در فضای مجازی دست‌به‌دست می‌شد که این اتفاق از هم‌اکنون زیر ذره‌بین منتقدان قرار دارد تا میزان استقبال از این رویداد را بسنجند. فیلم‌های مهم جشنواره امسال، یکی «نور طبیعی» به کارگردانی «دنژ ناگ» است. این فیلم، نخستین تجربه بلند سینمایی ناگ مجارستانی است که پیش‌تر در جشنواره برلین نمایش داده شد و توانست خرس نقره‌ای این فستیوال را از آن خود کند. این فیلم در بخش سینمای سعادت به نمایش در خواهد آمد. فیلم دیگر، «ازنا در جنگ» است که سینمادوستان نام کارگردان این فیلم را به‌واسطه دریافت خرس بلورین برلین به خوبی می‌شناسند. فیلم جدید این فیلمساز دانمارکی پیش‌تر در بخش رقابتی جشنواره شب‌های سیاه‌تالین موفق به دریافت جایزه شد و هم‌اکنون قرار است در بخش‌های جشنواره جشنواره‌ها و مروری بر سینمای معاصر دانمارک به نمایش درآید.

البته هنوز مشخص نیست که چه تعداد فیلم ایرانی دیگر در بخش خارج از مسابقه نمایش داده خواهند شد. پیش‌تر یکی از استدلال‌های مخالفان جشنواره جهانی این بود که دبیران این رویداد برای پرمخاطب نشان دادن آن، فیلم‌های

برای نخستین‌بار در طول برگزاری جشنواره فجر باشد که یک جشنواره جهانی بدون حضور میهمانان خارجی برگزار می‌شود. بنابراین جشنواره سی‌وهشتم جهانی فجر با مخاطبان ایرانی برگزار می‌شود و از همین‌روی می‌توان تخمین زد که میزان استقبال از آثار خارجی در این دوره به چه اندازه‌ای خواهد بود. آن‌وقت است که می‌توان به یک متر و معیار درست در زمینه میزان محبوبیت و حتی نفوذ آثار بخش مسابقه جشنواره فجر در میان اصحاب رسانه و منتقدان سینمای ایران دست یافت.

فیلم‌ها در ۶ سالن سینمایی چارسو و یک سالن طبقه بالای این مرکز خرید که فضایی روباز است و ظرفیت حدود ۱۰۰ نفره‌ای دارد، نمایش داده خواهد شد. ضمن اینکه یک سالن روباز سینمای کانون (واقع در خیابان خالد اسلامبولی) با ظرفیت ۱۵۰ نفر نیز قرار است طی این دوره به نمایش فیلم بپردازد. سانس نمایش فیلم در سالن‌های روباز از ساعت ۱۷ و برای دو سانس در روز طراحی شده است. همچنین در این دوره، دو سالن پردیس آزادی نیز فیلم‌های جشنواره امسال را نمایش می‌دهند. امکان خرید بلیت‌ها، ۲۴ ساعت قبل از نمایش فیلم وجود دارد. قرار است در نخستین روز جشنواره، شهرام مکرری و مه‌ران کاشانی به‌صورت مجازی در کارگاه آموزشی این دوره حضور بیابند. اتفاقی که قرار است

جشنواره جهانی فجر، امسال و پس از یک‌سال غیبت، از چهارشنبه پنجم خرداد آغاز شده و تا دوازدهم ادامه دارد. کاخ جشنواره همچنان چارسو است و متأسفانه هیچ تدبیر در تمام این سال‌ها برای تأسیس یک فضای تخصصی برای این جشنواره لحاظ نشده است.

در بخش سینمای سعادت امسال، ۱۵ فیلم بلند ایرانی و خارجی و ۱۵ فیلم کوتاه از داخل و خارج از کشور با یکدیگر به رقابت می‌پردازند. در میان فیلم‌های بلند، ۳ فیلم «میجر» (احسان عبدی‌پور)، «شهربانو» (مریم بحر العلومی) و «کیسوم» (نوبد بهتویی) حضور دارند.

سه فیلم ایرانی «سیارک» (مهدی حسینی‌وند)، «صحنه‌زنی» (علیرضا صمدی) و «افسانه بناسان» غول چراغ جادو» (حبیب احمدزاده» نیز قرار است در بخش جلوه‌گاه شرق جشنواره سی‌وهشتم نمایش داده شوند.

دو بخش مهم جشنواره امسال یعنی بازار فیلم و کارگاه‌های آموزشی، به‌صورت مجازی برگزار می‌شوند، درحالی که این‌طور تخمین زده می‌شد که این دو بخش با توجه به همه‌گیری بحران کرونا، از جشنواره امسال حذف می‌شود اما قرار است در محیطی امن به مخاطبان مجازی ارائه شود.

یکی از اتفاق‌های جشنواره امسال آن است که میهمان خارجی ندارد و شاید